

A 150 éves magyar állami földmérés*

Horváth Gábor főosztályvezető,
FVM FTF

Mint ismeretes, az adózási célú kataszteri felmérést első ízben II. József rendelte el 1786-ban. Tényleges földmérésről azonban ebben a korban még nem beszélhetünk, mert az ország területét ábrázoló részletes térkép katonai titkot képezett.

A mai értelemben vett, háromszögeléssel meghatározott alappontokon alapuló kataszteri felmérés 1856-ban kezdődött el, azaz ténylegesen 150 évvel ezelőtt vett lendületet. A kiegyezésig felmérték az egész Dunántúlt, az I. világháború kezdetéig pedig a munkákat az akkori ország-terület négyötödén fejezték be.

A földadókataszter létesítése érdekében megindított földmérés igazgatása Bécsben a császári és királyi pénzügyminisztérium hatáskörébe tartozott. Itt szervezték meg a földmérési igazgatóságot és a háromszögelő hivatalt. A részletes felmérést földmérési felügyelőségek végezték. Ezek egyes csoportjai felett a földmérési aligazgatóságok álltak. Ez a szervezés fő vonásaiban megmaradt akkor is, amikor 1867-ben az intézmény a magyar pénzügyminisztérium hatáskörébe került. Itt a földmérés ügyeinek intézésére egy külön ügyosztályt szerveztek, amelynek első vezetője a földmérési igazgató volt. Az ügyosztály keretébe tartozott a háromszögelő hivatal, a felmérési felügyelőségek, a térképtárak és a térképanyomda.

Ennek a földmérési intézménynek a hivatalos megjelölése 1856-tól 1894-ig „Állandó kataszter” volt. 1894-től egészen 1918-ig az intézmény neve „Országos kataszteri felmérés”. 1918-ban „Állami Földmérés” lett a neve és ezt az elnevezést 1950-ig megtartotta. Az intézmény megjelölésére – minden hivatalos alap nélkül – gyakran használták még a „Kataszteri felmérés” elnevezést, valamint az 1867–1870 években hivatalosan is a „Telekzet” és „Telekzeti felmérés” elnevezéseket.

A kataszteri helyszínelési felügyelőségek feladatát a felmérési felügyelőségek által végzett részletes felmérés, mérnöki helyszínelés, birtokrendezés (főként tagosítás) stb. nyomán új földadó-kataszteri munkálatok készítése képezte.

A kataszteri helyszínelési felügyelőség élén a kataszteri helyszínelési felügyelő állt. Beosztott személyzetébe tartoztak a kataszteri helyszínelési becslőbiztosok.

A földadó-nyilvántartási teendők ellátása a községekben a községi adóhivatal vezető jegyző, városokban a városi adóhivatal feladata volt. A községi földadó-nyilvántartás vezetésének ellenőrzését, az adóalapot érintő változások szakzerű felvételét, az ideiglenes adómentességi igények elbírálását a pénzügyigazgatósághoz beosztott földadó-nyilvántartási biztosok végezték.

A földadó-nyilvántartás szervezetének vezetése és ellenőrzése a pénzügyminiszter hatáskörébe tartozott, aki a pénzügyigazgatóságok ügykörébe tartozó földadó-nyilvántartási teendőket szükség esetén a kataszteri helyszínelési felügyelőségekkel végeztette.

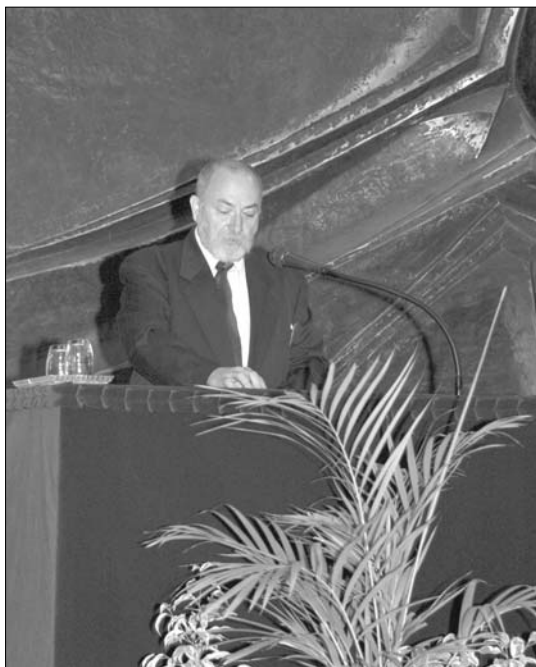
A 600/1945. ME. sz. rendelet alapján végrehajtott földreform, a tagosítások, földrendezések végrehajtására földhivatalok és azokon belül műszaki osztályok alakultak. Az állandó kataszter földmérési és földnyilvántartási szervezete régi formájában 1950-ig működött. Ekkor az Országos Tervhivatal felügyelete alatt egy új intézményt hoztak létre, az Országos Földméréstani Intézetet (OFI), amely egyesítette a két szervezetet.

A tanácsrendszer 1950. augusztus 1-jén történt bevezetése megszüntette az adóügyi jegyző hatáskörét és ezzel a kataszteri átvezetések is szüneteltek egészen 1951 áprilisáig, amikor a járási tanácsok mezőgazdasági osztályai mellett földnyilvántartási csoportokat hoztak létre.

1952-ben állították fel az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatalt (ÁFTH), melynek az 1957-ben a földnyilvántartási szervezettel kiegészített és később lényegesen fejlesztett megyei szervei jelentős geodéziai felügyeleti hatáskört kaptak, és újra felvették a felügyelőség elnevezést.

A 20. század kezdetén a szervezetet – amely a Háromszögelő Hivatalból, a földmérési felügyelőségekből és a földmérési térképtárakból állt – a földmérési igazgató irányította. A felügyelőségek száma változó volt, a századfordulóig általában 12, 1913-ra 24-re emelkedett. Térképtárak

* Az MFTTT gödöllői vándorgyűlésén 2007. július 6-án elhangzott előadás szerkesztett változata.

Pozsonyba, Kassára, Zágrábba, Temesvárra és Budapestre telepítettek. A helyszíni munkák a kirendeltségeken folytak. A Háromszögelő Hivatal hatáskörébe tartozott a háromszögelésen kívül a szabatos magasságmérés (szintezés) is, azzal a céllal, hogy az egész országban egységes, a tengerszintre vonatkozó magassági adatok álljanak rendelkezésre. A kataszteri térképezést a földmérési kirendeltségek végezték.

A trianoni békediktátum után az egyharmadnyi Magyarország területén az előbbiekből 11 intézmény maradt: a Háromszögelő Hivatal, 9 földmérési felügyelőség és a budapesti térképtár. Az intézetek folytatták a térképezési munkákat, mert az ország területének 21%-áról még nem készült kataszteri térkép.

A II. világháború után az állami földmérésnek az első nagyobb munkafeladatot a hiányzó térképek pótlása, majd a földosztás (földreform) után a kollektív mezőgazdaság (termelőszövetkezetek) kialakításának térképezési és földnyilvántartási munkálatai adták. Ennek földmérési munkárszeit szakszerűen és kellő szakmai pontossággal nem lehetett elkészíteni korszerű geodéziai alaphálózat létrehozása, a régebbi kataszteri térképek felújítása és kisebb (1:10 000) méretarányú topográfiai térképek közreadása nélkül.

1946–1950 között az állami földmérés ágazati irányítását az Országos Tervhivatal látta el.

Ezután önálló hivatalként működött, 1950–1952 között Országos Földméréstani Intézet (OFI), 1952–1967 között Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal néven. A térképtárak 1950-ben az OFI-hoz, majd a megyei szervekhez, a földhivatalokhoz kerültek.

40 évvel ezelőtt, 1967-ben átalakították a földügyi szakigazgatás rendszerét. A szakterület felügyeletét a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium vette át, új elnevezése Országos Földügyi és Térképészeti Hivatal (OFTH) lett. A földügyi szakterület integrációja során kialakult a földhivatalok mai szervezeti felépítése, amely a megyei és járási földhivatalokat, valamint a Földmérési Intézetet foglalta magába. Az integráció következtében alakult ki a tevékenységi kör és a működési terület is, egybe fogva a telexkönyv, az állami földmérés és a földvédelem, földhasználat felelőseit.

1963-tól a megnövekedett számú fotogrammetriai kiértékelő műszer segítségével légi fényképek nagyobb mérvű alkalmazására, valamint számos elektronikus (elektromágneses hullámok elvén működő) távmérő munkába állítására nyílt lehetőség, amelyekkel a felmérés és a térképezés termelékenységét egyaránt jelentősen növelték.

Az 1970-es években az országban egységes alapfelületet, vetületet és térképrendszert vezettek be, az addigi sokféle megoldás helyett. 1972-ben teljesen új ingatlan-nyilvántartás létrehozását határozták el, amelyhez a földmérési alaptérképekre mindenképpen szükség volt. A földmérés és telexkönyv egy szervezetbe vonásával megelőztünk (s most is megelőzünk) több nyugat-európai országot.

A légi fotogrammetria az 1980-as, 1990-es években is az egyik legkorszerűbb részletfelmérési eljárás, amely a gyorsaság, az élőmunkaigény és az információgazdagság szempontjából előnyös. Műszerei kezdetben magas szintű finommechanikával működtek, később az elektronikus térképezéshez még jobban automatizált, elektronizált műszereket fejlesztettek ki.

A technológiai váltás felgyorsításával 1980-ra megtörtént a kataszteri térképek felújítása és az új ingatlan-nyilvántartás felfektetése. Nálunk készült el az első, egész országra kiterjedő digitális domborzatmodell.

A 20. század utolsó két évtizedében a térképezés technológiája az elektronikus adatrögzítés és megjelenítés irányába tolódott el. A tömeges adatátalakítás (digitalizálás) konkrét forrásai: korábbi térképek, repülőgépes vagy műholdas kép-

felvételek, a diszkrét pontoké pedig elektronikus mérőállomások, GPS-berendezések. A felsorolt új eszközök, eljárások és részletekre kiterjedő módszerek tették lehetővé, hogy az állami földmérés meg tudjon felelni a felmerülő társadalmi igényeknek. Ezek között elsőként a kataszteri, hivatalos nevén állami földmérési alaptérképek felújításának. A kezdeti lendületet a vállalkozói oldal technikai fejlődése, illetve 1992-ben megindult kárpótlási munkálatok adták meg.

Az 1990-es évek végére megszületett a digitális földmérési alaptérképek készítésének szabványa is. Az információellátás fontos része az ún. Nemzeti Kataszteri Program, a Magyar Topográfiai Program, a távérzékelési adatbázis kialakítása és az ország légi (fényképes) felmérése. Mindezek érdekében számos jogszabály is született [pl. a geodéziai azonosítók rendszeréről (1986), illetve a digitális földmérési alaptérkép egységes kommunikációs adatrendszerként való kialakításáról (1997)].

A kataszteri felmérés szervezete kissé módosítottan és más elnevezésekkel napjainkig működik, röviden az állami földmérés elnevezést viseli.

1997. március 1-jén lépett hatályba a földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 1996. évi LXXVI. törvény. Ezt megelőzően 135 évvel ezelőtt, 1872-ben volt kísérlet földmérési törvény készítésére, amelynek tervezetét az akkori parlament jóváhagyta, de a királyi jóváhagyás elmaradt, mert a változások átvezetésének szabályozását nem tartalmazta. 1996-ig földmérési törvény nem készült, a tevékenységet addig egy 1969-ben kiadott kormányrendelet szabályozta. A törvény időszerűségét az adta, hogy megváltoztak a gazdasági, politikai, szakmai körülmények. A földmérés és térképészet területén az állami vállalatok monopóliuma megszűnt, kialakultak a nem tisztán állami tulajdonú, illetve magánvállalkozások, megalakult a Mérnöki Kamara. Megváltozott a munkák finanszírozási rendszere, átalakultak a szakfelügyelet feltételei, a polgári és katonai térképészet együttes szabályozást kapott, megváltozott a topográfiai felmérések rendje, a földmérés és az ingatlan-nyilvántartás közös számítógépes kezelésbe került.

Ma a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium szervezetében lévő Földügyi és Térinformatikai Főosztályon keresztül látja el a szakterület irányítását.

Szakterületünk a működő földmérést, térképészetet, távérzékelést, földügyi szakigazgatást

(ideértve a földhivatalokat, a FÖMI-t és a Nemzeti Kataszteri Program Kht.-t) képviseli. Tevékenysége kiterjed az ingatlan-nyilvántartásra, a földvédelemre, a földértékelésre, az állami térképek készítésre, a földmérési szakfelügyeletre, a regionális, valamint a központi térképtári feladatokra, a légifényképezés koordinációjára, a távérzékelési központ működtetésére, az államhatár földmérési feladataira, a szakági kutatásra és fejlesztésre stb., hogy csak a legfontosabbakat említsem.

A hazai és nemzetközi tudományfejlődés trendjeit követve 1993-tól szakágunkat érintően modernizációs programot hajtunk végre, amely magába foglalja

- a szabályozás reformját (jogszabályok, szabványok, szakmai szabályzatok);
- a munkafeltételek radikális javítását, korszerűsítését (elhelyezés, korszerű mérőeszközök és -rendszerek);
- a számítógéppel támogatott ügyintézés és szolgáltatás kialakítását;
- a digitális térképkészítés és -kezelés technikai, technológiai feltételeinek megvalósítását, működtetését;
- a telekommunikációs csatornákon történő elektronikus ügyintézés és szolgáltatás megvalósítását;
- a szakemberek és az utánpótlás oktatásának, továbbképzésének témakörét.

A földügyi szakterületről ma elmondhatjuk, hogy tevékenysége törvényekben és egyéb jogszabályokban kellő mértékben meghatározott. Az utóbbi évek gazdasági intézkedéseinek hatására pedig közelít az önfenntartó intézményrendszer irányába. Remélhetőleg ezek az intézkedések összekapcsolódnak majd az állami alapfeladatok finanszírozásának megoldásával is. Ennek – és a felgyorsult technikai fejlődés – következtében az állami térképek készítésében, kezelésében, a változásvezetéssel összefüggő hatósági munkában a szemléletváltás időszakát éli az állami földmérés, annak minden problémájával és nehézségével együtt. Az információs rendszerek – összefoglaló néven geoinformatikának nevezett tudomány – alkalmazása és a gyakorlat megköveteli a szakítást az analóg térképnél megszokott szemlélettel, a papíron történő megjelenítés és térképezés megszokott eljárásaival. Szembetűnő és jelentős a szemléletváltás a geodéziai mérések technológiájában. Napjainkra a globális műholdas helymeghatározás a mindennapok elérhető és hatékony mérési technológiává fejlődött. Az aktív

GPS hálózat kifejlesztése, a pontok valós idejű meghatározására lehetőséget adó permanens észlelési adatok szolgáltatása felveti az állandósított geodéziai alaphálózataink optimális szintjének megállapítását.

Az uniós csatlakozással a megbízható, helyhez és időhöz rendelt információkon alapuló szakágazati döntéstámogató térinformatikai rendszerek stratégiai jelentősége megnőtt. A földmérők új szolgáltatásokat vezethetnek be, elsősorban az állami szakhatóságok közötti adatcsere, munkakapcsolat hatékonyságának növelésére, de a hazai kis- és középvállalkozók (adatgazdák, adatforgalmazók, felhasználók) versenyképességének megteremtésére is. Ennek az információs stratégiának része a földügyi információellátás, a geodéziai adat- és térkép-szolgáltatás, szabványosítás, ingatlanértékesítési rendszer kialakítása.

A Nemzeti Kataszteri Programban keretében sikerül eredményt elérni a 150 évvel ezelőtt lerakott elképzelések egy bizonyos szintjén. Az 1970-ben megalkotott egységes országos vetületi rendszer segítségével a 90-es évek közepétől elkezdődött a kataszteri térképek digitális átalakítása. A Nemzeti Kataszteri Program alapján 2007. december 31-ig megvalósul az a célkitűzés, hogy valamennyi ingatlan-nyilvántartási térképünk számítógépen és azonos vetületi rendszerben kezelhetővé válik. Ez lesz a 150 éves állami földmérés történetében az első alkalom, amikor az ország teljes területét – állami földmérési alaptérképeken – azonos vetületi rendszerben kezelhetjük. Úgy vélem, hogy méltó befejezése lesz ez annak a másfél évszázados munkának, amelynek eredményeképpen megteremtődik a lehetőség az egységes ingatlan-nyilvántartás adatainak térinformatikai alapon, egy adatbázisban való kezelésére.

Gödöllői Kastély

(Magyarország és Erdély eredeti képekben, Darmstadt 1856; Lange Gusztáv György)